

Konserwatyzm a liberalizm – porównanie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: CBOS, *Spółeczna percepcja konserwatyizmu i liberalizmu, Komunikat z badań nr BS/121/2007*, dostępny w internecie: cbos.pl [dostęp 27.10.2020 r.].
- Źródło: Edmund Burke, *Rozważania o rewolucji we Francji*, tłum. Dorota Lachowska, Kraków 1994, s. 52.
- Źródło: John Stuart Mill, *O wolności*, tłum. Amelia Kurlandzka, Warszawa 1999, s. 73.
- Źródło: Edmund Burke, *Rozważania o rewolucji we Francji*, tłum. Dorota Lachowska, Kraków 1994, s. 94–95.
- Źródło: John Stuart Mill, *O wolności*, [w:] *Historia idei politycznych. Wybór tekstów*, tłum. Amelia Kurlandzka, Warszawa 1999, s. 284.

- Źródło: Zbigniew Rau, *Liberalizm. Zarys myśli politycznej XIX i XX wieku*, Warszawa 2000, s. 205.
- Źródło: *Dziwna śmierć Anglii torysów*, [w:] John Gray, *Po liberalizmie*, tłum. Paweł Maciejko, Warszawa 2001, s. 325–326.
- Źródło: Stanisław Filipowicz, *Historia myśli polityczno-prawnej*, Gdańsk 2001, s. 218.
- Źródło: Czesław Sikorski, *Czy Polska może być krajem liberalnym?*, 13.01.2020 r., dostępny w internecie: liberte.pl [dostęp 27.10.2020 r.].
- Źródło: Kazimierz Wóycicki, *Konserwatyzm i liberalizm bez dialogu*, 24.01.2018 r., dostępny w internecie: rp.pl [dostęp 27.10.2020 r.].

Konserwatyzm a liberalizm – porównanie

Źródło: Marl Clevenger, domena publiczna.

((Edmund Burke

Rozważania o rewolucji we Francji

Duch innowacji wywodzi się zwykle z samolubnego usposobienia i ciasnoty umysłu. Ludzie, którzy nigdy nie oglądali się na przodków, nie będą myśleć o potomnych.

Źródło: Edmund Burke, *Rozważania o rewolucji we Francji*, tłum. Dorota Lachowska, Kraków 1994, s. 52.

((John Stuart Mill

O wolności

Nikt nie wyobraża sobie, że ludzie doszliby do szczytu doskonałości w postępowaniu, gdyby naśladowali się jedynie nawzajem.

Źródło: John Stuart Mill, *O wolności*, tłum. Amelia Kurlandzka, Warszawa 1999, s. 73.

Zastanów się, jakie wartości przeciwstawiają sobie autorzy powyższych tekstów.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz najważniejsze założenia ideologii liberalnej i konserwatywnej w obszarze najistotniejszych wartości, poglądów na naturę człowieka oraz w odniesieniu do funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki.
- Porównasz założenia myśli liberalnej i konserwatywnej.
- Przeanalizujesz zakres realizacji idei konserwatywnych i liberalnych przez partie obecne na polskiej scenie politycznej.

Przeczytaj

Wartości

Konserwatyzm

Dla konserwatystów ważne jest zachowywanie istniejącego porządku społecznego (z łac. *conservare* – zachowywać), którego podstawę stanowią takie wartości, jak rodzina, naród, tradycja i religia. Zmiany akceptowalne są jedynie w formie powolnej ewolucji. Ważnym elementem porządku społecznego jest również istniejąca w nim hierarchia.

Liberalizm

Najważniejszą wartością dla liberalizmu jest – jak wskazuje sama nazwa ideologii (z łac. *liber* – wolny) – wolność. Istotne jest, że liberałowie przypisują ją zawsze człowiekowi indywidualnemu. Według nich rodzina, naród, tradycja i religia nie mogą takiej wolności limitować. Jediną jej uprawnioną granicą są niezbywalne prawa innych osób.

Natura człowieka

Konserwatyzm

Konserwatyzm zakłada pesymistyczną naturę człowieka ([pesymizm antropologiczny](#)). Konserwatyści przekonani są, że jednostka jest istotą grzeszną, słabą i dlatego potrzebuje wsparcia wspólnot, takich jak rodzina lub naród, oraz jednoznacznych, niezmiennych wyznaczników postępowania, których dostarcza religia i tradycja.

Ważną rolę odgrywa tu również wspomniana hierarchia – jednostki słabsze, niedoskonałe, omylne powinny podporządkowywać się autorytetom dla swojego dobra.

Liberalizm

Liberałowie mają optymistyczną wizję natury człowieka ([optymizm antropologiczny](#)). Człowiek w ich przekonaniu jest istotą rozumną. Konsekwencją założenia [racjonalizmu](#) jednostki jest przyznanie jej prawa do samodzielnych decyzji o własnym życiu.

[Indywidualizm](#) zakłada więc, że to właśnie jednostka, rozumna i odpowiedzialna za własny los, najlepiej wie, co dla niej dobre i powinna być wolna do działania zgodnie z tą wiedzą. Dzięki indywidualizmowi możliwa jest również najpełniejsza realizacja i wykorzystanie zdolności każdej jednostki.

Zastanów się, czy różnice światopoglądowe między konserwatystami i liberałami całkowicie uniemożliwiają im współpracę, czy możliwa jest pokojowa kooperacja?

Źródło: domena publiczna.

Społeczeństwo

Konserwatyzm

Wspólnota (np. religijna, narodowa lub po prostu społeczeństwo) jest niezbędna dla przetrwania słabej jednostki, dobro wspólnoty jako całości jest więc ważniejsze.

Kolektywizm, przedkładając dobro grupy nad dobro poszczególnych jednostek, jest naturalnym elementem doktryny konserwatywnej.

Konserwatystom bliskie są założenia **organicyzmu**, poglądu filozoficznego, według którego społeczeństwo podobne jest do żywego organizmu, w którym różne elementy (jednostki, grupy, instytucje), jak organy w ciele ludzkim, mają określone funkcje i muszą sprawnie współpracować dla ogólnego dobra. Od poprawnego działania wszystkich organów i ich kooperacji zależy dobre funkcjonowanie społeczeństwa jako całości, a tym samym los jego członków. Naturalnym i pożądanym stanem jest hierarchiczna struktura społeczna, umożliwiająca najpełniejsze wykorzystanie jednostek w dążeniu do osiągnięcia dobra wspólnoty jako całości.

Liberalizm

Liberalny indywidualizm niesie ważne konsekwencje dla funkcjonowania społeczeństwa. Poszczególne jednostki wyposażone są w różne zdolności – niektórzy są bardziej niż inni utalentowani lub pracowici, a w rezultacie osiągają lepszą pozycję społeczną. Liberalizm nie

dąży do hierarchizacji struktury społecznej, jednak z konieczności – w imię wolności realizacji indywidualnych zdolności – ją akceptuje.

Spółeczeństwo liberalne ma charakter **zatomizowany** – realizacja dobra wspólnoty nie jest bowiem tak istotna, jak dążenie do szczęścia każdego z jej członków.

Gospodarka

Konserwatyzm

Konserwatyści pilnie strzegą własności prywatnej i co do zasady są zwolennikami wolnego rynku. Przeciwstawiają się projektom ambitnych reform ekonomicznych, gdyż widzą w nich przejaw nieakceptowanej przez siebie inżynierii społecznej. Uważają ponadto, że państwo nie powinno zastępować innych ważnych tradycyjnych instytucji społecznych, takich jak rodzina czy wspólnota religijna.

Są jednocześnie przekonani, że troska o moralność i spójność społeczną w pewnych sytuacjach wymaga interwencjonizmu państwa. Dlatego akceptują niekiedy programy wsparcia socjalnego dla ubogich czy takie regulacje, które – w ich przekonaniu – chronią rodzinę (np. zakaz handlu w niedzielę).

Liberalizm

Liberalne poglądy na gospodarkę wyznaczają przede wszystkim założenie **leseferyzmu** (z fr. *laissez faire* – pozwólcie czynić). Również bowiem w przestrzeni działalności gospodarczej jednostka powinna cieszyć się jak największą swobodą. Procesy gospodarcze powinny być więc regulowane przez swobodną grę rynkową popytu i podaży, w wyniku której ustala się cena. Nie państwo, a tzw. niewidzialna ręka rynku powinna decydować o tym, ile i jakich dóbr jest wytwarzanych, a także kto będzie miał do nich dostęp.

Niekiedy jednak wolność jednostki wymaga – w ujęciu liberałów – polityki interwencjonizmu (ingerencji państwa w gospodarkę). Może to być walka z monopolami, zapewnienie dostępu do edukacji i ochrony zdrowia czy ograniczona pomoc socjalna.

Zastanów się, które wartości – konserwatywne czy liberalne – są bliższe twoim.

Źródło: domena publiczna.

Słownik

etatyzm

ingerencja państwa w różne dziedziny życia, przede wszystkim gospodarczego

indywidualizm

zasada, według której jednostka i realizacja jej praw uznawane są za najwyższe dobro

interwencjonizm

stosunki gospodarczo-polityczne, polegające na bezpośrednich interwencjach państwa na rynku

kolektywizm

zasada, według której nad potrzebami i prawami jednostek przeważają potrzeby i dobro grupy

leseferyzm

pogląd głoszący wolność jednostki w wymiarze społeczno-ekonomicznym

optymizm antropologiczny

założenie o dobrej naturze człowieka

organicyzm

pogląd filozoficzny zakładający, że społeczeństwo funkcjonuje i rozwija się jak żywy organizm

pesymizm antropologiczny

założenie, że człowiek jest z natury istotą złą, grzeszną, omylną

redystrybucja dochodu narodowego

wtórny podział dochodów społeczeństwa dokonujący się za pośrednictwem budżetu państwa przez fiskalną (podatki) i socjalną (realizacja celów społecznych) funkcję państwa

racjonalizm

przekonanie o pozytywnej roli rozumu oraz zdolności człowieka do jego wykorzystywania

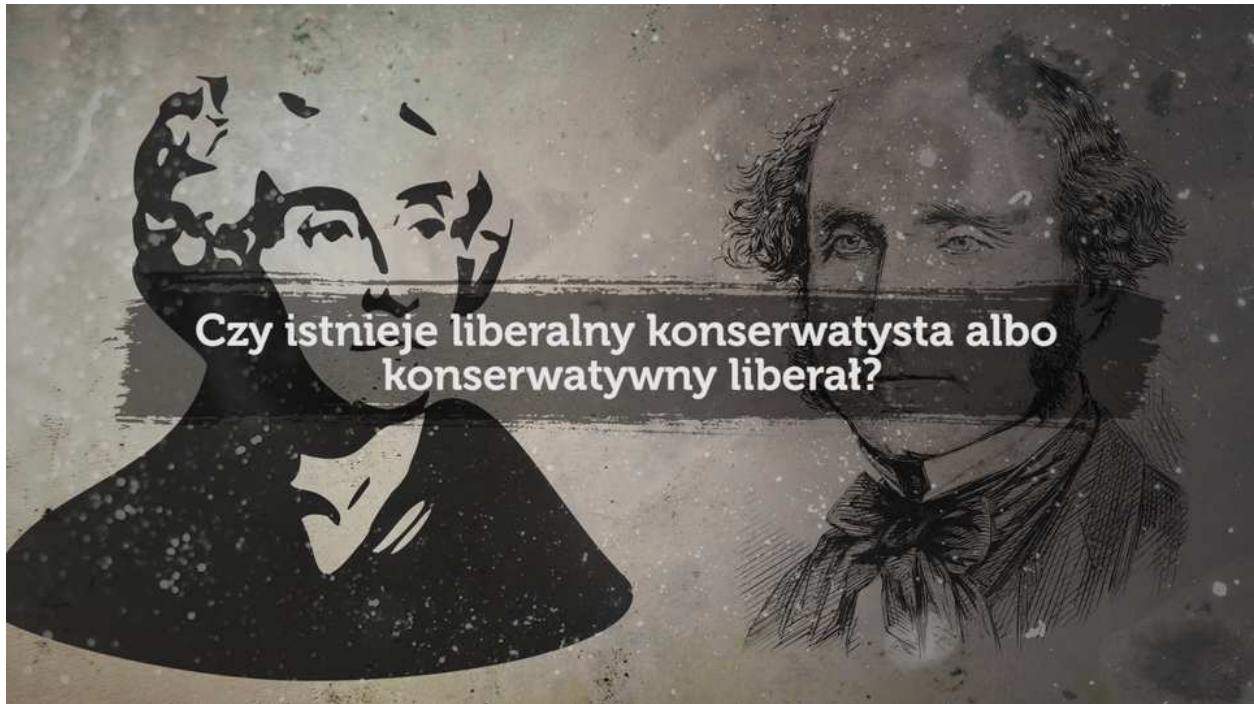
społeczeństwo zatowizowane

społeczeństwo, w którym więzi społeczne są osłabione wskutek realizacji zasad indywidualizmu

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem, w którym dr hab. Karolina Wigura porównuje liberalizm i konserwatyzm. Następnie wykonaj ćwiczenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DDO2FPVSF>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału *Czy istnieje liberalny konserwatysta albo konserwatywny liberał?*.

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij liberalne rozumienie pojęcia wolności. Podaj kilka przykładów decyzji politycznych w różnych obszarach aktywności państwa, które realizowałyby takie pojmowanie wolności.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, jakie znaczenie przybiera pojęcie „wspólnota” dla konserwatystów. Podaj kilka przykładów decyzji politycznych w różnych obszarach aktywności państwa, które przyczyniają się do dbałości o dobro tak pojmowanej wspólnoty.

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij, na czym polega główne napięcie między liberalizmem a konserwatyzmem, o którym mowa w filmie.

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij, co oznaczają pojęcia „konserwatywny liberał” oraz „liberalny konserwatysta”.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż prawidłowe dokończenia zdania:

Spółeczeństwo liberalne nie ma charakteru...

organicznego

kolektywnego

hierarchicznego

zatomizowanego

Ćwiczenie 2

Przyporządkuj fragmenty stanowisk politycznych do odpowiednich ideologii.

konserwatyzm

liberalizm

Pojęcie praw człowieka jest nowatorskie, nabrało zasadniczego znaczenia w XVIII wieku, na przykład dzięki Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela z 1789 roku. Jest ono nowatorskie, ponieważ zakłada, że prawa posiada każdy, niezależnie od statusu. Pewne rzeczy należą się każdemu, nikomu nie można ich odmówić – jedynie z uwagi na to, że są ludźmi. Na przykład prawa i obowiązki rodziców nie odnoszą się do ludzi, którzy nie posiadają dzieci. Tak samo jest w przypadku praw weteranów wojennych. Natomiast prawa człowieka są bezwarunkowe i powinny być przestrzegane wobec każdego⁴.

Skłaniamy się do poglądu, że dzieci mają wobec rodziców powinności, które w żaden sposób nie odzwierciedlają żadnych kontraktualnych praw, lecz należą się rodzicom z racji samej natury więzi rodzinnych. To poczucie powinności nie opiera się na sprawiedliwości – będącej sferą dobrowolnych działań między podmiotami, które same wytwarzają swoje więzi moralne – lecz na szacunku, honorze bądź (jak to nazywali Rzymianie) czci (piety)¹.

Naród, który rozumiemy jako wspólnotę kultury, języka, doświadczenia historycznego, tradycji politycznej i wartości cywilizacyjnych, przeżywanego losu, jest najszerszą grupą społeczną stanowiącą efektywną podstawę dla demokratycznych wspólnot politycznych².

Jeśli ktoś walczy o wolny rynek i wolną konkurencję, nie staje w obronie tych, którzy są już bogaci, lecz zabiega o swobodę działania dla anonimowych ludzi, którzy niebawem zostaną przedsiębiorcami, a ich pomysłowość sprawi, że życie przyszłych pokoleń stanie się lżejsze³.

Źródła cytatów: ¹ Roger Scruton, *Co znaczy konserwatyzm*, przeł. Tomasz Bieroń, Poznań 2002; ² *Postulaty Prawa i Sprawiedliwości. Analizujemy program oraz działania partii rządzącej*, ideologia.pl [dostęp 20.08.2021]; ³ Ludwig von Mises, *Ludzkie działanie. Traktat o ekonomii*, Wrocław 2012; ⁴ *Czy wolno mnie torturować? Z Martinem Krygierem rozmawia Tomasz Sawczuk*, kulturaliberalna.pl [dostęp 20.08.2021].

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

John Stuart Mill

O wolności

„Lud” sprawujący władzę to nie zawsze ten sam lud, nad którym ta władza jest sprawowana; a „samorząd”, o którym mowa, nie oznacza, że każdy rządzi sobą, lecz że każdym rządzią wszyscy pozostali. Ponadto wola ludu jest w praktyce wolą najliczniejszej lub najaktywniejszej części ludu, większości lub tych, którzy za większość uchodzą: lud może więc pragnąć pognębienia jednej ze swoich części i środki ostrożności dla zapobieżeniu temu są równie potrzebne jak przeciw każdemu innemu nadużyciu władzy.

Źródło: John Stuart Mill, *O wolności*, [w:] *Historia idei politycznych. Wybór tekstów*, tłum. Amelia Kurlandzka, Warszawa 1999, s. 284.

Wskaż nazwę zjawiska, przed którym przestrzega w tekście John Stuart Mill.

brak podziału władzy

centralizacja państwa

tyrania większości

nieograniczona władza rządu

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj zadanie.

((Edmund Burke

Rozważania o rewolucji we Francji

Wszystkie miłe sercu iluzje, które czyniły władze łaskawą, a posłuszeństwo szlacheckim, które harmonizowały różne strony życia, a za sprawą naturalnej asymilacji zaszczerpiały życiu politycznemu uczucia upiększające i tonujące życie towarzyskie, mają ustąpić miejsca nowemu, zdobywczemu imperium światła i rozumu. (...) Te publiczne uczucia, powiązane z obyczajami, czasem uzupełniają prawo, czasem je korygują, a zawsze służą mu jako wsparcie.

Źródło: Edmund Burke, *Rozważania o rewolucji we Francji*, tłum. Dorota Lachowska, Kraków 1994, s. 94-95.

Wyjaśnij, jaki był stosunek Edmunda Burke'a do racjonalizmu.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj zadanie.

« Zbigniew Rau

Liberalizm. Zarys myśli politycznej XIX i XX wieku

Od trzech stuleci liberalizm stanowi integralną część politycznego dyskursu Zachodu. W okresie tym pokonał on swych głównych wrogów – absolutyzm monarszy, faszyzm i komunizm. Zdołał też zachować własną tożsamość w konfrontacji ze swymi czołowymi krytykami – konserwatyzmem i socjalizmem. Pozycja liberalizmu jest obecnie tak silna, iż na Zachodzie może być porównywana tylko do średniowiecznej pozycji chrześcijaństwa.

Źródło: Zbigniew Rau, *Liberalizm. Zarys myśli politycznej XIX i XX wieku*, Warszawa 2000, s. 205.

Wyjaśnij, co autor miał na myśli, pisząc, że liberalizm stanowi integralną część dyskursu Zachodu.

Materiał do ćwiczeń 6 i 7.

« ***Dziwna śmierć Anglii torysów***

Jednym z najważniejszych skutków zastosowanej w Wielkiej Brytanii po 1979 roku radykalnej strategii wolnorynkowej był demontaż tych koalicji interesów ekonomicznych i grup społecznych, które były ręką istnienia konserwatyzmu przedthatcherowskiego. (...) Anglia torysów – owa bogata sieć wzajemnie powiązanych interesów, więzi szacunku społecznego i odziedziczonych instytucji, sieć, którą zdolność polityczna torysów skutecznie chroniła i odtwarzała poprzez umiejętną jej adaptację do instytucji demokratycznych Wielkiej Brytanii – ta Anglia torysów jest dziś praktycznie martwa.

Ćwiczenie 6

Wskaż polityka, z którym związane jest zjawisko opisane w tekście.

Zdjęcia: domena publiczna; OGL v.3 UK.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, kim byli torysi.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj zadanie.

((Stanisław Filipowicz

Historia myśli polityczno-prawnej

Porzucając stanu natury, ludzie decydują się na umocnienie węzła, który już ich łączył – chcą uczynić obowiązywanie rozumnego prawa czymś pewniejszym. (...) Społeczeństwo obywatelskie może funkcjonować dzięki temu, że każdy, zawierając umowę, „swój osąd dotyczący przestępstw przekazał legislatywie” (władza ta zajmuje się także wymierzaniem sprawiedliwości poprzez „upoważnionych sędziów”). Locke określa władzę legislatywy jakąś „świętą”. Jej postanowienia muszą mieć charakter nienaruszalny. To legislatura decyduje o tym, czemu wszyscy winni być posłuszni. Jej działanie nie może wszakże „sięgać dalej niż nakazuje wspólne dobro”.

Źródło: Stanisław Filipowicz, *Historia myśli polityczno-prawnej*, Gdańsk 2001, s. 218.

Rozstrzygnij, czy opisana w tekście geneza władzy ma charakter konserwatywny, czy liberalny. Odpowiedź uzasadnij.

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Rabięga

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie, Wiedza o społeczeństwie 2022

Temat: Konserwatyzm a liberalizm – porównanie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja. Uczeń:

6) porównuje założenia myśli liberalnej i konserwatywnej.

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje najważniejsze założenia ideologii liberalnej i konserwatywnej w obszarze najistotniejszych wartości, poglądów na naturę człowieka oraz w odniesieniu do funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki;
- porównuje założenia myśli liberalnej i konserwatywnej;
- analizuje zakres realizacji idei konserwatywnych i liberalnych przez partie obecne na polskiej scenie politycznej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego;
- odwrócona klasa.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przed lekcją zespół klasowy zostaje podzielony na grupy. Zadaniem każdej z nich jest przygotowanie prezentacji multimedialnej dotyczącej przydzielonego zagadnienia z sekcji „Przeczytaj”. Zagadnienia:

- gr. I – Wartości – co różni, a co łączy konserwatystów i liberałów?
- gr. II – Natura człowieka – co różni, a co łączy konserwatystów i liberałów?
- gr. III – Społeczeństwo – co różni, a co łączy konserwatystów i liberałów?
- gr. IV – Gospodarka – co różni, a co łączy konserwatystów i liberałów?

Faza wstępna:

1. Dyskusja wprowadzająca do zagadnień poruszanych w e-materiale. Uczniowie, korzystając z własnej wiedzy, odpowiadają na pytania zawarte we Wprowadzeniu.
2. Przedstawienie tematu „Konserwatyzm a liberalizm – porównanie” i celów zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Przedstawienie uczniowskich prezentacji. Po każdej z nich następuje omówienie: uczniowie mogą zadawać pytania prelegentom, weryfikować i uzupełniać informacje.
2. Praca z filmem. Po zapoznaniu się z materiałem uczniowie dzielą się na grupy i opracowują odpowiedzi do ćwiczeń 1-4. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia je, udzielając także uczniom informacji zwrotnej.

3. Dyskusja na temat: „Czy istnieje liberalny konserwatysta lub konserwatywny liberał?”. Uczniowie przedstawiają swoje argumenty, kontrargumenty i opinie. Na zakończenie chętna/wybrana osoba dokonuje podsumowania.
4. Uczniowie dyskutują o tym, czy na polskiej scenie politycznej można dostrzec przejawy współpracy liberałów i konserwatystów. A w jakich dziedzinach przedstawiciele tych opcji zupełnie się nie zgadzają? Wskazują konkretne przykłady.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują ćwiczenia wskazane przez nauczyciela.
2. Omówienie przebiegu zajęć, wskazanie mocnych i słabych strony pracy uczniów, udzielenie im informacji zwrotnej.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne, których nie rozwiązali na zajęciach.
2. Napisz krótką notatkę, uwzględniając w niej najistotniejsze informacje dotyczące zagadnień poruszanych na zajęciach.

Materiały pomocnicze:

- CBOS, *Společna percepcja konserwatyzmu i liberalizmu*, Komunikat z badań nr BS/121/2007, cbos.pl.
- Kazimierz Wóycicki, *Konserwatyzm i liberalizm bez dialogu*, 24.01.2018 r., rp.pl.
- Czesław Sikorski, *Czy Polska może być krajem liberalnym?*, 13.01.2020 r., liberte.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Uczniowie mogą wykorzystać multimediu z sekcji „Film” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.